

Kolmas maailma kylmässä sodassa

Käsite "kolmas maailma" (engl. Third World) tuli ensi kerran käyttöön 1950-luvun puolivälissä tarkoittamaan lähinnä blokkijaon ulkopuolella olleita Afrikan, Aasian ja Etelä-Amerikan maita, joista useat olivat juuri vapautuneet tai vapautumassa siirtomaan asemasta. Bandungin kokoukseen 1955 osallistuneista "sitoutumattomista maista" (non-aligned countries) käytettiin myös "kolmannen maailman" nimitystä erottamaan niitä "länsimaista" ja "itäblokista".

Termillä "kolmas maailma" oli taustansa jo Ranskan suuren vallankumouksen aikaisen "kolmannen säädyn" (ransk. tiers-état, engl. Third Estate) käsitteessä, jolla tarkoitettiin suurta kansalaisten enemmistöä (lähinnä porvareita ja talonpoikia), joka oli jäänyt aatellis- ja pappissäätyjen ulkopuolelle.

Ajan myötä "kolmas maailma" alettiin yhä enemmän mieltää yleisesti kehitysmaita tarkoittavaksi nimitykseksi. Tällöin erottui vastakohtaisuus teollisuusmaiden ja "muiden" välillä.

Neuvostoliiton johtama itäblokki tuki yleensä siirtomaiden vapautumista, kun taas johtavat länsimaat pyrkivät sitä estämään tai hidastamaan. Kuitenkin Yhdysvallat oli aluksi varsin neutraali tässä kysymyksessä. Tyypillisiä alkuvaiheen siirtomaasotia olivat 1940-luvun lopulla Ranskan Indokiinan sota ja Hollannin yritys estää Indonesian itsenäistyminen. Myös Ison-Britannian taistelu Kenian vapauttamiseen pyrkinyttä Mau Mau -liikettä vastaan kuului tähän vaiheeseen, kuten myös 1950-luvun lopulla käyty Algerian sota, jonka tuloksena Ranska joutui luopumaan Pohjois-Afrikan siirtomaistaan.

"Kansallisilla vapautusliikkeillä" oli yleensä marxilainen johto ja ideologia, mutta ne eivät olleet kovinkaan tiukasti sitoutuneita Neuvostoliiton johtamaan blokkiin. Neuvostoliitto tuki kuitenkin merkittävästi 1960-luvulla sekä Etelä-Vietnamin kapinallisia että Kuuban vallankumousta.

Suurvaltojen kamppailu "kolmannen maailman" maissa huipentui 1970-luvun lopulta 1980-luvun puoliväliin ulottuvalla jaksolla. Tällöin Neuvostoliitto muiden itäblokin maiden tukemana antoi tuntuvaa apua monille Afrikan maille, jotka vielä taistelivat siirtomaaisäntiä vastaan. Toisaalta myös Yhdysvallat aloitti voimakkaan vastatoiminnan Neuvostoliiton vaikutuksen takaisinvyöryttämiseksi. Amerikkalaisten tuella tehtiin "vastavallankumouksia" monilla alueilla. Kylmän sodan painopiste oli noihin aikoihin kolmannen maailman konflikteissa.

On hyviä perusteita arvioida, että juuri kylmän sodan vaikutuksesta monet sisäiset konfliktit kärjistyivät erittäin tuhoisiksi. Sekä idän että lännen suojatit saivat aseita ja muuta tukea, jotta ne pystyivät jatkamaan taisteluja tai sisäisiä sortotoimia voimakkaammin kuin omilla avuillaan. Suojattivaltiot ja kapinallisryhmät omaksuivat yleensä tukea antaneen suurvallan ideologian, tai ainakin sen nimissä voitiin voimatoimia kohdistaa vastapuoleen. Marxilaisen

tai sosialistisen yhteiskuntajärjestyksen ja läntisen kapitalismin kannattajat iskivät rajusti yhteen kolmannen maailman maissa.

Kylmän sodan päättyessä 1980-luvun lopulla myös ideologiakamppailu vaimentui. Sodat kolmannessa maailmassa saattoivat silti jatkua, mutta niillä ei enää ollut vahvoja ulkoisia tukijoita.

Lähteet: Hal Brands, *Latin America's Cold War* (Harvard University Press, 2010); Odd Arne Westad, *The Global Cold War. Third World Interventions and the Making of Our Times* (Cambridge University Press, 2005).